

Л. Г. Наріжна

Проза Л. Первомайського в оцінках критиків і літературознавців

Творчий доробок Леоніда Первомайського – поета, прозаїка, драматурга, перекладача, літературного критика, мистецтвознавця – належить до помітних явищ української літератури II пол. 20-х – поч. 70-х років ХХ ст.

Вивчення прозових творів письменника, на нашу думку, умовно співвідносне з періодами історичного розвитку радянського суспільства та його прозової творчості. У даній статті ми зробили спробу дослідження наукового осмис-

лення критиками і літературознавцями прозового доробку Л. Первомайського.

Так, у 1920–1940-і роки твори прозаїка привертали увагу незначної кількості літературних критиків. Загалом це були негативні або суперечливі відгуки вульгарно-соціологічної спрямованості. У статтях Б. Коваленка [31], М. Доленга [16], Я. Савченка [57], Н. Четуніної та О. Бобрової [73], В. Півторади [50], рецензії І. Столбіна [62] та ін. переважно акцентувалося на приналежності його творчості до методу «пролетарського реалізму» та її соціальної вартості.

Емоційну переконливість та психологічну достовірність оповідань письменника, їхню ліричність і навіть романтичність відзначали в кінці 50-х – початку 60-х років Н. Джуйсоти [19], О. Димшиц [20], В. Каверін [27], О. Кудін [36; 37], Є. Прісовський [53].

Починаючи із 70-х рр. велика увага приділялася аналізу особливостей індивідуального стилю Л. Первомайського. Т. Ананченко, звертаючись у статті (1976 р.) [5] до роману «Дикий мед», відзначає драматизм стилю прозаїка, який проявляється перш за все у «композиційній побудові роману, в ретроспекціях, в кінематографічних прийомах» [5:134].

Л. Новиченко у статті 1985 р. [47] називає письменника «прихильником простих загалом фабул із щоденного, звичайного життя (пізніше буватимуть і непрості...), але майже завжди з точною психологічною проробкою і дуже активним ліричним струменем» [47:159]. Учений вважає його реалістом із досить звичним для української прози, але «самостійно інтонованим лірико-романтичним забарвленням» [47:159] та відзначає, що це проза поета («особливо в її ліричних, метафоричних злетах») [47:161].

На своєрідності індивідуальної творчої манери Леоніда Первомайського, досить швидко знайденої ще молодим прозаїком, наголошують В. Агеева [1] та О. Шпильова [76]. Дослідники зазначають, що із значним поглибленням філософічності його прози 50–60-х років, розвитком її морально-етичної проблематики «пов'язане і помітне зростання художньої майстерності, <...> поглиблення психологічного аналізу, дослідження складних асоціативних зв'язків, переходів думки героя, внутрішній світ якого стає дедалі складнішим» [1:16].

Особливо велику кількість критичних відгуків мав роман «Дикий мед» (1963 р.). При строкатості оцінок, висловлених авторами рецензій та статей 60-х років, переважна більшість їх одноставна у визначенні обдарованості письменника, виразній художності твору. Перші відгуки на роман «Дикий мед»

Л. Первомайського – це статті С. Борисенка [7], В. Захаржевського [21], Г. Краснова [34], р. Лісовського [40], Б. Мінца [43], О. Моторного [45], О. Онишка [49] та ін. Для них характерне досить поверхове прочитання роману. Критики зосереджують свою увагу на своєрідній композиційній будові твору, а також відзначають ідейний задум та його художнє втілення. На наш погляд, заслуговує уваги стаття Б. Мінца. Дослідник вважає, що одна з найпривабливіших рис «Дикого меду» – «динамічність, дієвість, гостросюжетність» [43:4]. Автор статті називає роман «оптимістичною трагедією» [43:4].

На думку, С. Борисенка [7] та р. Лісовського [40] для творчої манери прозаїка характерне розкриття образів у поетичному, «романтично-піднесеному плані. Глибокі ліричні роздуми, тонкий психологізм переживань» [7:3].

У статті О. Онишка [49] серед недоліків «талановитого твору» [49:4] Л. Первомайського виділяється бажання письменника «підігнати під один ранжир різні речі, особливо там, де йдеться про моральні оцінки» [49:4].

Критики Ю. Суровцев у статтях (1963, 1964 р.) [64;65] та І. Стебун у збірнику критичних статей, нарисів (1965 р.) [60], наголошуючи на ідейно-змістовому спрямуванні роману, виявлені його «гуманістичної, горьківської концепції» [65:281] розглядають питання теорії жанрів, дослідження принципів їх розвитку. «А принципи ці визначаються причинами, які, – на думку Ю. Суровцева, – перебувають поза межами «чисто літературного» ряду» [65:280]. Дослідники звертають увагу на авторське роз'яснення жанрової своєрідності твору Л. Первомайського. Вони вважають, що «сучасна балада» у прозі «передає в нього не стільки мотиви, причини факту, скільки психологічну багатшаровість переживань людини, яка бере участь у події» [65:284].

Щодо композиційної побудови роману «Дикий мед», то у статті Ю. Суровцева відзначається її «контрапунктність» та поліфонічність [65:388].

Проблему взаємодії жанрів, диференціації українського роману в його взаємодії з іншими літературними жанрами досліджує Л. Каніболицька у статті 1972 р. [28]. Літературознавець, виділивши основні жанрові ознаки балади, намагається знайти їх у «сучасній романтичній баладі» [28:78] «Дикий мед» Л. Первомайського. Автор статті робить висновок, що письменник назвав свій роман сучасною баладою, і тим самим «порівнював сучасний предмет поетизації із предметом давніх часів. <...> Отже, баладність роману – спосіб відображен-

ня героїчного духу радянських людей у Вітчизняній війні та у мирний час» [28:80].

До набутку передусім аналітичної, психологічної прози відносять роман «Дикий мед» Л. Каніболоцька у статті (1975 р.) [30], В. Фащенко у статті (1964 р.) [69], монографіях (1977 р., 1981р.) [70;71], А. Кравченко у статті (1989 р.) [33], В. Агеєва у статті (1989 р.) [3] та в монографії (1989 р.) [4] та ін.

Значну увагу критиків і літературознавців привертала специфіка конфлікту в «Дикому меді»; його співвіднесеність із характером. Так, М. Сидоряк у літературно-критичному нарисі (1966 р.) [58] та в статті (1965 р.) [59] та А. Кравченко у статті (1989 р.) [33] досліджують поняття «конфлікт» як сферу, в якій розкривається характер.

Дослідники зосереджують свою увагу передусім на естетичній проблемі – художній переконливості героя, наскільки глибоко письменник проникає у психологію героя, психологію людських взаємин, наскільки яскраво змальовує характери.

Основну ж увагу М. Сидоряк зосередив на аналізі образу головної героїні роману Варвари Княжич. Дослідник вважає, що через розгляд напруженого духовного світу Варвари письменник розкриває головну проблему нашого життя – «зіткнення особистого і громадянського у свідомості людини, постійне зіткнення цих двох рушійних сил людського життя» [58:74].

Це ж питання розглядається В. Дончиком у літературно-критичному нарисі (1967 р.) [18] і у праці (1970 р.) [17], Л. Новиченком у монографії (1976 р.) [48] та ін.

Проблема жанрової приналежності творів Л. Первомайського порушується у монографіях З. Голубевої 1967 р., де науковець зупиняється на творі «Околиці», жанр якого визначає як роман, підкреслюючи його «казовість», фольклорність [12:166], а також М. Лейдермана 1974 р. [41] та В. Агеєвої 1989 р. [4], де дослідники переконливо доводять приналежність роману «Дикий мед» до лірико-філософського типологічного жанрового різновиду. В. Агеєва та М. Лейдерман пояснюють це наявністю у творі рис діалектичної єдності протилежностей – епічної масштабності філософської проблематики і різко суб'єктивних засобів утілення [41:53].

Переважно всі дослідники звертають увагу на внутрішню наповненість роману «Дикий мед» – «зосереджену філософічність і проникливий психологізм, який із свого боку підводить героїв і читачів до великих питань етичного і світоглядного значення» [47:39]. Наприклад, А. Мальгін [42] звертає увагу читача на

те, що у творі відтворені «...не стільки самі воєнні будні, скільки їх моральний, глибинний сенс» [42:440].

Важливе, на наш погляд, є твердження В. Іванисенка, який у вступній статті до семи-томного зібрання творів Л. Первомайського [25] (1968 р.) зазначає, що в основу творчого вирішення роману покладено принцип щирої, відвертої сповіді автора. Звідси, вважає літературознавець, виникає ще одна прикметна якість твору: «незвичайна наповненість характерів і подій підтекстом, значимість, що виростає до символіки, а водночас і до високої поетичності [25:41].

Підтверджуючи думку попередніх дослідників щодо незвичайності змісту і форми роману Л. Первомайського, р. Горюнова у післямові до видання «Дикого меду» 1987 р. [13] наголошує на тому, що і сила, і уразливість авторської концепції багато в чому «обумовлені віяннями часу, якому роман належить» [13:476].

Л. Новиченко у передмові до іншого зібрання творів письменника 1985 р. [47] вказує на стилістичні особливості цього роману: «звичайно ж це традиція Л. Толстого, передусім естетична, але разом з тим і етична» [47:39], стильові особливості: «звичайно, це проза поета (особливо в її ліричних, метафоричних злетах), але письменник водночас уміє ретельно, крок за кроком виконувати всю ту «буденну» зображувальну і композиційно-сюжетну будівничу роботу, яку повинен виконувати справжній майстер прози» [47:40], «автор по-толстовському може «синхронізувати» в одному моменті переживання кількох персонажів, <...>» [47:41] та ін.

Як бачимо, більшість праць критиків, літературознавців стосувалися переважно окремих творів і окремих рис індивідуального стилю Л. Первомайського-прозаїка. Але, разом із тим, існують спроби й узагальнених оцінок прозового доробку письменника.

Першою сформулювати цілісну концепцію прозової творчості Л. Первомайського спробувала Л. Каніболоцька у дисертаційному дослідженні (1975 р.) основні положення якої відтворені в авторефераті [29] і декількох статтях [28;30].

Дисертація Л. Каніболоцької за напрямом дослідження є традиційним зразком літературознавчих робіт 70-х років ХХ ст., але це найбільше ґрунтовне дослідження прози письменника. Автор наукової праці поставила перед собою завдання розкрити своєрідність психологічного аналізу, концепцію внутрішнього світу героя, жанрові особливості цих творів, більш детально розглянути проблему позитив-

ного героя, способи зображення типових обставин – художнього часу і художнього простору [29:7].

До синтетичної оцінки прозового доробку письменника вдається В. Агеєва. Літературознавчі праці науковця припадають на рубіж 80–90-х років, коли стався розвал ідеологічно-кон'юнктурного соцреалізму, але для цілковитого відходу від політичних догм, якими регламентувалося українське літературознавче мислення час ще не настав, хоча класові цінності вже поступилися місцем перед загальнолюдськими. Тому головним предметом науково обґрунтованого аналізу літературознавця в статтях (1987–1989 р.) [1; 3] та в монографії (1989 р.) [4] була етико-філософська проблематика воєнної новелістики Л. Первомайського, а також повісті «Чорний брід», роману «Дикий мед».

Здійснений аналіз текстів письменника дав В. Агеєвій підстави зробити висновок про те, що головне концептуальне спрямування повоєнної творчості Первомайського-прозаїка, зверненої до досвіду війни, – роздуми про «джерела і життєві основи людського щастя, про обов'язок кожного творити своє щастя повсякденною роботою душі...» [1:14]

Літературознавець відзначає характерний для прози Леоніда Первомайського проникливий психологізм, увагу до драматичних, у чомусь переломних моментів суспільного розвитку і життя конкретного персонажа, <...>. Проза, пише В. Агеєва, прикметна «особливою авторською близькістю до героїв і водночас незмінним пафосом етичного максималізму» [1:10].

Успішні спроби дати узагальнюючі оцінки творчості письменника, визначити художню своєрідність його текстів знаходимо в працях О. Шпильової [76; 77]. Робота цієї дослідниці 1999 р. [78] є однією з найновіших і концептуально важливих розвідок про Л. Первомайського. Літературознавець досліджує особливості ідейно-творчої еволюції письменника, а саме вплив внутрішніх чинників (властивостей його натури, особливостей характеру), і різноманітних зовнішніх факторів (від дитячих вражень, що значною мірою формували свідомість, світовідчуття, художньо-естетичні орієнтири майбутнього письменника, до тих чи інших обставин і ситуацій у суспільному житті, історії країни) на його творчість.

О. Шпильова, виділивши три періоди світоглядної й творчої еволюції письменника, переконливо доводить, що кожен із цих періодів по-різному виявляв талант Леоніда Первомайського. Але його непересічна творча особистість найбільш повно розкрилася у творчості воєнних років та в останнє десятиліття його життя.

Тривалий творчий шлях прозаїка постійно перебував у полі зору дослідників, тому не викликає здивування наявність традиційних для радянського періоду розвитку літератури пафосних ювілейних статей В. Іванисенка [22], О. Ящишиної [81], Л. Коваленка [32], О. Кудіна [39] та ін., присвячених його постаті, які відповідно мали ознайомчо-привітальний характер.

Як бачимо, від моменту появи друком прози Л. Первомайського і до сьогодні, з'явилося багато розвідок, які повністю або частково присвячені його прозовій творчості. У них було окреслено різні шляхи вивчення прозового доробку письменника, проаналізовано ряд важливих аспектів, пов'язаних з авторським стилем, ідейним і проблемним наповненням творів, своєрідністю ідейно-творчої еволюції Л. Первомайського, особливостями художньої реалізації авторського задуму, здійснені неодноразові спроби визначити місце його прозової творчості в літературі ХХ століття взагалі і в історії української літератури зокрема. Статті 20–40-х років (М. Доленга, Б. Коваленка, В. Півторадні, І. Столбіна та ін.) мали переважно заідеологізований характер. У 50– поч. 80-их роках з'явилися статті В. Іванисенка, Л. Коваленка, О. Кудіна, О. Ящишиної та ін. з нагоди ювілеїв, крім того передмови та післямови до видань творів прозаїка р. Горюнової, В. Іванисенка, А. Мальгіна, Л. Новиченка; рецензії Н. Джуйсоти, Є. Прісовського; статті О. Кудіна, Л. Новиченка, Ю. Суровцева, Л. Череватенка та ін. Також були літературно-критичні нариси В. Дончика, М. Сидоряка; дисертаційне дослідження Л. Каніболоцької; творчості Л. Первомайського так чи інакше торкалися у своїх монографіях З. Голубева та М. Лейдерман. Незважаючи на переважну заідеологізованість критичних, літературознавчих розвідок цього періоду, що поєднували в собі пошуки актуального ідейно-змістового спрямування з художнім аналізом, було відзначено чимало показових рис і ознак прози письменника, охарактеризовано її жанрову, проблемно-стильову своєрідність, та закладено основу для подальшого дослідження. Успішні спроби дати узагальнюючі обґрунтовані оцінки творчості прозаїка, визначити художню своєрідність його текстів знаходимо у статтях та монографіях кінця 80–90-х років В. Агеєвої, О. Шпильової, які можна назвати підсумковими щодо вивчення творчості письменника радянським літературознавством. Однак на сьогодні ми не маємо цілісного наукового дослідження жанрово-стильової своєрідності прози Л. Первомайського, тому даний аспект аналізу є перспективним.

Література

1. *Агеева В.* Военна новелістика Л. Первомайського // Радянське літературознавство. – 1987. – № 5. – С. 10–18. 2. *Агеева В.* Долаючи броди відчуження («Чорний брід» Л. Первомайського) // Рад. літературознавство. – 1988. – № 5. – С. 37–44. 3. *Агеева В.* Нові виміри воєнної теми // Діалектика художнього пошуку (Літературний процес 60–80-х років). – К., 1989. – С. 207–248. 4. *Агеева В.* Пам'ять подвигу (Українська воєнна проза 60–80-х років) / АН УРСР. Ін-т літ. ім. Т.Г. Шевченка. – К., 1989. 5. *Ананченко Т.* Изображение женские характеров в трилогии К. Симонова и романе Л. Первомайского «Дикий мед» // Вопросы литературы народов СССР: Республиканский мужведомственный научный сборник. – К. – Одесса, 1976. – Вып. 2 – С. 132–143. 6. *Беляев В.* Типологічна основа єдності (Про структуру сучасного роману) // Рад. літ-во. – 1970. – № 6. – С. 25–38. 7. *Борисенко С.* «Дикий мед» Л. Первомайського // Черкаська правда. – 1963. – 8 жовт. – С. 3. 8. *Борщаговский А.* Восхождение к мастерству // Л. Первомайский. Избранные произведения в 2-х томах – М., 1978. – Т. 1. – С. 5–21. 9. *Бровман Г.* Правда исторического оптимизма // Москва. – 1964. – № 1. – С. 186–195. 10. *Буряк Б.* Проза Л. Первомайського // Рад. Львів. – 1947. – № 5. – С. 67–69. 11. *Гейдеко В.* Правда времени // Лит. Россия. – 1963. – 5 лип. – С. 19. 12. *Голубева З.* Український радянський роман 20-х років. – Х., 1967. 13. *Горюнова р.* Трудное счастье // Первомайський Л. Дикий мед: Совр. баллада. / Пер. с укр. Первомайского Л., Громовой А. – Симферополь, 1987. – С. 476–479. 14. *Григор'єв Г.* Вічний учень (Про творчість Л. Первомайського) // Вітчизна. – 1977. – № 2. – С. 179–185. 15. *Демченко И.* Баллада о красоте человека // Дон. – 1963. – № 7. – С. 168–171. 16. *Доленго М.* Післяжовтнева українська література // Червоний шлях. – 1927. – № 11. – С. 154–157. 17. *Дончик В.* До глибин життя (Українська радянська проза 50–60-х років). – К., 1970. 18. *Дончик В.* Час і його обличчя. – К., 1967. – 19. *Джуйсоты Н.* Рассказы о правде человеческой души (Рассказы разных лет) // Дружба народов. – 1960. – № 11. – С. 281–282. 20. *Дымшиц А.* Лирические новеллы. («Рассказы разных лет») // Огонек. – 1961. – № 38. – С. 24. 21. *Захаржевський В.* Роман про переможців // Літ. Україна. – 1964. – 17 січ. – С. 3. 22. *Іванисенко В.* Співець мужності і вірності (До 50-річчя з дня народження Л. Первомайського) // Дніпро. – 1958. – № 5. – С. 126–127. 23. *Іванисенко В.* Специфіка поетичного образного мислення (Л. Первомайський) // Іванисенко В. Народження стилю. – К., 1964. – С. 85–143. 24. *Іванисенко В.* Все, чим живе душа // Первомайський Л. Між бурями. – 1967. – С. 3–17. 25. *Іванисенко В.* Уроки творчого життя // Л. Первомайський: Твори в 7-ми томах. – К., 1968. – Т. 1. – С. 5–44. 26. *Іванов С.* В полоні шкідливих концепцій і порочних поглядів. (Про творчість Л. Первомайського і С. Голованівського) // Вітчизна. – 1949. – № 6. – С. 168–179. 27. *Каверин В.* Волшебная палочка. О сб. рассказов Л. Первомайского «Вместо стихов о любви» // Первомайский Л. Вместо стихов о любви. – М., 1962. – С. 3–8. 28. *Каниболоцкая Л.* Изучение особенностей жанра романа Л. Первомайского «Дикий мед» на практическом занятии по курсу истории украинской советской литературы // Вопросы методики преподавания литературы в вузе. – Днепропетровск, 1972. – С. 77–80. 29. *Каниболоцкая Л.* Идеино-художественные особенности прозы Леонида Первомайского: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Днепропетровск, 1975. 30. *Каниболоцкая Л.* Динаміка внутрішнього життя // Рад. літературознавство. – 1975. – № 2. – С. 21–27. 31. *Коваленко Б.* Пролетарський реалізм в українській художній прозі // Гарт. – 1927. – № 6–7. – С. 142–157. 32. *Коваленко Л.* Завжди комсомолец. (До 60-річчя від дня народження Л. Первомайського) // Дніпро. – 1968. – № 5. – С. 129. 33. *Кравченко А.* Еволюція справжня і мнима // Діалектика художнього пошуку (Літературний процес 60–80-х років). – К., 1989. – С. 175–207. 34. *Краснов Г.* Про ветер, солнце и орла // Урал. – 1963. – С. 136–150. 35. *Кригер Е.* Оружие добрых // Москва. – 1963. – № 6. – С. 206–208. 36. *Кудін О.* Леонід Первомайський // Історія української літератури: В 2 т. – Т. 2.: Радянська література: Підручник / За ред. О.І. Білецького. – К., 1957. – С. 746–766. 37. *Кудін О.* Леонід Первомайський // Українські радянські письменники. Критич. нариси. – К., 1958. – Т. 3. – С. 324–377. 38. *Кудін О.* Леонід Первомайський // Л. Первомайський. Твори в 3-х томах. – К., 1958. – Т. 1. – С. 5–43. 39. *Кудін О.* Початок дороги (До 70-річчя з дня народження) // Дніпро. – 1978. – № 5. – С. 120–121. 40. *Лісовський р.* Чиста і смілива ніжність // Десянянська правда. – 1964. – 4 лют. – С. 4. 41. *Лейдерман Н.* Современная художественная проза о Великой Отечественной войне (Историко-литературный процесс и развитие жанров 1955–1970). Пособие по спецкурсу. – Свердловск, 1974. – Ч. 2. 42. *Мальгин А.* Логика правды // Первомайский Л. «Дикий мед»: Совр. баллада. – пер. с укр. автора и А. Громовой. – М., 1988. – С. 438–446. 43. *Мінц Б.* Поезія прози // Вільне життя. – 1963. – 28 лип. – С. 4. 44. *Момот І.* За культуру слова // Комсомолец України. – 1926. – 29 квіт. – С. 3. 45. *Моторний О.* Глибокий і чистий колодязь // Кіровоградська правда. – 1963. – 14 серп. – С. 3. 46. *Новиченко Л.* «Все чим живе душа...» (Про творчість Л. Первомайського-прозаїка) // Вітчизна. – 1985. – № 9. – С. 158–163. 47. *Новиченко Л.* «Все чим живе душа...» (Про творчість Л. Первомайського) // Л. Первомайський. Твори в 7-ми томах. – К., 1985. – Т. 1. – С. 3–43. 48. *Новиченко Л.* Український радянський роман: Стислий нарис історії жанру. – К., 1976. 49. *Онишко О.* Осмислюючи подвиг народу // Літ. Україна. – 1963. – 20 верес. – С. 3–4. 50. *Півторадні В.* Традиції і новаторства // Дніпро. – 1947. – № 5. – С. 125–126. 51. *Первомайський Л.* // Советские писатели. Автобиографии: В 2-х т. – М., 1959. – Т. 2. – С. 216–220. 52. *Прісовський Є.* Поезія змужнілого серця // Вітчизна. – 1961. – № 4. – С. 200–202. 53. *Прісовський Є.* Любов до людини // Вітчизна. – 1963. – № 11. – С. 218–219. 54. *Прісовський Є.* Дума про щастя людини // Жовтень. – 1964. –

№ 4. – С. 135–137. **55.** Про Леоніда Первомайського: Спогади, статті, листи, нариси. / Упоряд. і приміт. О.І. Кудіна. – К., 1978. **56.** *Рывкис Я., Стебун І.* Горькая концепция человека и современный герой // Октябрь, 1963. – № 11. – С. 181–195. **57.** *Савченко Я.* З поточної художньої літератури // Життя і революція. – К., 1928. – Кн. 10. – С. 83–103. **58.** *Сидоряк М.* Відстань до людини. Літературно-критичний нарис. – К., 1966. **59.** *Сидоряк М.* Наповненість конфлікту // Рад. літературознавство, 1966. – № 7. – С. 3–11. **60.** *Стебун І.* Мистецтво. Гуманізм. Сучасність (Критичні статті, фрагменти, нариси). – К., 1965. **61.** *Стенняк М. Л.* Первомайський «Околиці» // Гарт. – 1930. – № 1. – С. 180–187. **62.** *Столбін І. Л.* Первомайський «Життя» // Дніпро. – 1945. – № 11–12. – С. 155–160. **63.** Строки автобіографії (Из писем Леоніда Первомайського) // Вопросы літератури. – 1980. – № 8. – С. 194–219. **64.** *Суровцев Ю.* Цена счастья и океан жизни // Дружба народов. – 1963. – № 10. – С. 259–265. **65.** *Суровцев Ю.* О жанре романа, счастье борьбы и горечи дикого меда (О романе Л. Первомайского «Дикий мед») // Литература и современность. Сб. 5. Статьи о литературе 1963–1964 годов. – М., 1964. – С. 279–298. **66.** *Тарасенков А.* Леонид Первомайский // Тарасенков А. Статьи о литературе. В 2-х т. – М., 1958. – Т. 1. – С. 328–342. **67.** *Тростянецкий А.* Людина живе для людей // Рад. літ-во. – 1965. – № 5. – С. 3–10. **68.** *Ушаков Н.* Леонид Первомайский // Смена. – 1934. – № 12. – С. 2. **69.** *Фащенко В.* Відкриття нового і діалектика почуттів // Прапор. – 1964. – № 1. – С. 90–102. **70.** *Фащенко В.* Відкриття нового

і діалектика почуттів. – К., 1977. **71.** *Фащенко В.* У глибинах людського буття: Етюди про психологізм літератури. – К., 1981. **72.** *Хижняк А.* І тепер ми молоді... Спогад (про укр. рад. письменника Л. Первомайського) // Прапор. – 1977. – № 7. – С. 80–82. **73.** *Четунова Н., Бобровская Е.* Советский патриотизм и советская литература. – Сов. книга. – 1946. – № 2. – С. 42–43. **74.** *Череватенко Л.* «В путь вийшов я, веселий і безстрашний...» (Штрихи до портрета Леоніда Первомайського) // Укр. мова та літ. в школі. – 1988. – № 5. – С. 3–7. **75.** *Череватенко Л.* «І ми не можемо не дочитати свого життя до кінця...» // Дніпро. – 1995. – № 1. – С. 86–96. **76.** *Шпильова О.* Леонід Первомайський // Історія української літератури: У 2 т. Т. 2.: Радянська література: Підручник / За ред. О.І. Дзевєріна. – К., 1988. – С. 546–558. **77.** *Шпильова О.* Леонід Первомайський // Історія української літератури: У 2 т. – Т. 2.: Друга половина ХХ століття: Підручник / За ред. В.Г. Дончика – К., 1998. – С. 106–111. **78.** *Шпильова О.* Творчість як неспинне самопоновлення (Леонід Первомайський) // Самототожність письменника. До методології сучасного літературознавства / Відп. ред Сивокінь Г.М. – К., 1999. – С. 105–134. **79.** *Штонь Г.* Три романи: людина і війна // Рад. літературознавство. – 1973. – № 5. – С. 43–50. **80.** *Штонь Г.* Становлення нової людини і літературний процес (Із спостережень над українською радянською прозою 60–70-х років). – К., 1978. **81.** *Яцишина О.* Леонід Первомайський (До 50-річчя з дня народження) // Літ. в школі. – 1958. – № 3. – С. 87–88.

АННОТАЦІЯ

В статье рассматривается рецепция прозы Л. Первомайского украинской критикой и литературоведением с 20-х по 90-е гг. XX века.

SUMMARY

The article deals with the perception of L. Pervomayskiy's prose by the Ukrainian criticism from 1920s up until 1990s.